

"Onur", kişinin kendisine karşı gösterdiği saygıyı ifade eden bir sözcük, yahut bilim anlamında bir terimdir. Kendisine saygılı olan kimseye karşı başkaları da -takdir duygularının bir gereği olarak- saygılı olur. Bu ise, insanlararası ilişkilerin uyumlu bir öze kavuşmasını sağlar. Bugünkü dilde "onur" sözcüğü ile "özsaygı" sözcüğü, eş anlamlı, yahut çok yakın anlamlı iki sözcüktür. Eski dilde, bunların yerine "haysiyet" ve "izzeti nefis" denirdi.

Onur kavramı çözümlendiği zaman, bunun içinde, "doğruluk", "dürüstlük", "vakarlılık", "tedbirlilik", "kendine güvenirlilik", "hem kendi duygu ve düşünceleriyle hem de başkaları ile barışıklık" gibi törel kişilik özellikleri bulunur. Bu özellikler, kişiyi "kişi" yapan özelliklerin büyük bir kısmını kapsar. Bu bakımdan, bunlar, duyan, düşünen ve özgür bir varlık olan insanın manevi yönüdür. Bu itibarla, insanın, bir anlamda "değeri"dir. "Onuruza dokunmak", "onuruna yedirememek" gibi deyimler, onur sözcüğüne bir kimsenin ne kadar değer verdiğini gösterir.

Onur sözcüğünün ifade ettiği kavram içinde yer alan öğeler birer törel değerdir. Bu değerler, birçok toplumlarca da benimsenmiştir. Bu nedenle, bu değerler, toplum tarafından korunmak ve eğitim yoluyla geliştirilmek zorundadır.

Onur sözcüğünün karşıtı, "zelil" sözcüğü ile ifade edilebilir. Bu da "aşağı tutulan", "hor görülen" ve "aşağılanan" anlamlarındadır. Buna bakarak, "onur" sözcüğünde bir "yüksek tutulma ve "saygınlık kazanma" anlamları vardır. Bu anlamlar, söz konusu kavram içinde bulunan öğelerin, toplum tarafından beğenilen, takdir edilen öğeler olmasından kaynaklanmaktadır.

Onurdan yoksunluk, kişiyi, aşağılatıcı nitelikte olan birçok derekelere düşürür. Bunlardan biri "yüzsüz" olmadır. Bu durumda kişi, kendi davranışını kontrol edemez. Ar, namus ve utanma gibi yeteneklerini kaybeder. Bu yetenekler ise, kişinin hem eğitilebilmesi, hem de eğitilebilmesi için gereklidir. Bunun için, eğitimde, "onur" kavramı, büyük bir önem taşır. Eğitici-nin eğitimde yapacağı en önemli işlerden biri, çocuğa onur kazandırmaktır. "Onur"u da ancak, onur sahibi bir kimse kazandırabilir. O halde, bir eğitimci olarak, öğretmende ilk aranacak nitelik, onun "onur" sahibi olmasıdır, diyebiliriz.

Onur sahibi olan bir eğitimci, "örneklik" yapmak suretiyle, görevini daha kolay yapacağı gibi, onun çevresinden gördüğü saygınlık, eğitim için kuvvetli bir etken olacaktır. Çok sevilen ve çok sayılan kimselerin birçok halde -hiçbir söze ihtiyaç duymaksızın- yarattıkları eğitim ortamlarında etkili olmaları bununla açıklanabilir.

Bunun içindir ki, "eğitici", yahut "öğretmen" denince ilk akla gelecek nitelik, onun, "onur sahibi" olmasıdır. Nitekim, bizde, öğretmen okullarının ilk kuru-

luş yıllarında öğretmen adaylarına verilmeye çalışılan niteliklerden biri ve en önemlisi, onların onur duygularına sahip olmaları olmuştur. 1851 yılında İstanbul'da Öğretmen Okulu Müdürü olan Ahmet Cevdet Efendi, hazırladığı ilk Darümuallimin Nizamnamesi'nin (Öğretmen Okulu Yasası'nın) gerekçesi niteliğinde olan sunuş yazısında, o zamanki öğretmen okulu öğrencilerinin -medreseden kalan bir alışkanlıkla- Recep, Şaban ve Ramazan aylarında İstanbul dışına yiyecek, içecek ve para toplamaya (cerre çıkmaya) başladıklarını söylemekte ve "böyle dilenme ile kendilerinde hocalık için gerekli olan ağırbaşlı ve tedbirli (vakarlı ve temkinli) olma gibi güzel nitelikler kaybolmaktadır" demektedir (1). Ahmet Cevdet Efendi, bu nedenle, okulda iken öğrencilerin Devletten aldıkları bursun artırılmasını istemektedir.

Görülüyor ki, öğretmen yetiştiren okullarımızın ilk hamurunda eğitim için gerekli olan "onur" duygusuna sahip çıkmak vardır. Ahmet Cevdet Efendi'nin (sonraları Paşa) bu tutumu, onun, eğitim olgusunun ilk etkenine verdiği önemi ve tabii, onun eğitim bilim anlayışının sağlamlığını belirtir. Büyük kurtarıcımız Atatürk'ün de törenlerde eğitim birimlerinin temsilcilerini yanında bulundurmasının da böyle bir anlamı olsa gerektir.

Sayın Prof. Dr. Yahya Akyüz'ün gün ışığına çıkardığı bu belgede, bunun gibi, bugünün eğitiminde de yeri olan sınavla okula öğrenci almak, az sayıda öğrenci ile öğretim yapmak, gerek öğrenci alımında ve gerekse sınavlarda iltimasa, yahut kayırmaya yer vermemek, zeki ve yetenekli olanlara daha önce okul bitirme imkanı vermek, okuldan mezun olanların -bir göreve atanamamaları halinde- bunların okula tekrar devam etmelerini sağlamak gibi ilkelere yer verilmektedir.

Bu münasebetle şuna da değinmek isteriz: ortaya yeni çıkan bu belgeden anlaşıldığına göre, öğretmen okulu programlarında yer alan ilk meslek dersi "Usul-ü İfade ve Tedris"tir. Bu, bugünkü anlatımla "Öğretim ve Anlatım Yöntemi"dir. Yani, özel ve genel öğretim yöntemleri. Bu belge elde edilinceye kadar bu derslerin daha sonraki yıllarda programlara girdiği sanılıyordu. Oysa, daha işin başında programlarda yer aldığı anlaşılmıştır. Bu derslerin, 1950'den beri her program değişikliğinde başlarına gelenleri düşündükçe, bundan 140 yıl önce öğretmen yetiştiren okulları kuranların bugün bizden daha doğru düşündüklerini kabul etmekten kendimizi alamıyoruz.

(Abece, Ocak 1991, Sayı: 55,
Anka kapakta)
(Atele ve Okulda Eğitim Sorunları"
adlı kitapta yayımlandı 1997)

(1) Akyüz, Yahya. *Darümuallimin'in İlk Nizamnamesi (1851) ve Ahmet Cevdet Paşa*. 1990, s. 6 (Millî Eğitim, sayı 95, Ayrı Basım, Mart, 1990)